שבילי פנחס

ביאור הפתרון לחידה הסתומה

מדוע השתוקק אברהם אבינו שהחזיק עצמו כעפר ואפר שיחתמו את הברכה הראשונה רק בשמו "מגן אברהם"

בפרשתנו פרשת לך-לך דבר בעתו מה טוב להתבונן במה שתיקנו אנשי כנסת הגדולה לפתוח שלש פעמים בכל יום את הברכה הראשונה לתפלת שמונה עשרה בהזכרת האבות הקדושים: **"ברוך אתה ה' אלקינו ואלקי אבותינו, אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב"**. ואנו מסיימים את הברכה הראשונה בשמו של אברהם אבינו: **"ברוך אתה ה' מגן אברהם"**.

בדרך הפשט מסתבר לבאר הטעם לכך, על פי מה ששנינו בגמרא (ברכות כו:): **"תפלות אבות תקנום... אברהם תיקן תפלת שחרית... יצחק תיקן תפלת מנחה... יעקב תיקן תפלת ערבית"**. הנה כי כן מטעם זה תיקנו לפתוח את כל ג' התפלות, בהזכרת ג' אבות הקדושים שתיקנו להתפלל ג' תפלות אלו בכל יום.

אולם ממה שתיקנו לסיים את הברכה הראשונה **"ברוך אתה ה' מגן אברהם"**, אנו למדים כי המקור לנוסח קדוש זה הוא מהבטחתו הראשונה של הקב"ה לאברהם אבינו, באחד מעשרה הניסיונות שצוה עליו לעזוב את ארצו ואת מולדתו ללכת לארץ ישראל, וכמו שפתח הכתוב בפרשתנו (בראשית יב-א): **"ויאמר ה' אל אברם, לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך, ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה"**.

ופירש רש"י שני פירושים בביאור הבטחתו של הקב"ה, הפירוש הראשון: **"ואעשך לגוי גדול, לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים, ממעטת פריה, ורביה וממעטת את הממון, וממעטת את השם, לכך הוזקק לשלש ברכות הללו, שהבטיחו על הבנים ועל הממון ועל השם"**. ולפי פירוש זה **"ואעשך לגוי גדול"** הוא ברכה על הבנים, **"ואברכך"** הוא ברכה על הממון, **"ואגדלה שמך"** הוא ברכה על השם.

הפירוש השני מקורו בגמרא (פסחים קיז:): **"אמר רבי שמעון בן לקיש, ואעשך לגוי גדול, זהו שאומרים אלקי אברהם, ואברכך, זהו שאומרים אלקי יצחק, ואגדלה שמך, זהו שאומרים אלקי יעקב. יכול יהו חותמין בכולן, תלמוד לומר והיה ברכה, בך חותמין ואין חותמין בכולן"**.

נמצינו למדים מזה חידוש גדול, כי אנשי כנסת הגדולה תיקנו להזכיר בכל יום בברכה הראשונה בתפלת שמונה עשרה, את ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו, שבכל ג' תפלות יזכירו את שלושת האבות, ויחתמו את הברכה הראשונה בשמו **"מגן אברהם"**.

הנה מה טוב ומה נעים לצרף שני הפירושים והיו לאחדים, כי לפני שאנו מתפללים בתפלת שמונה עשרה על כל צרכינו, המיוסדים בדרך כלל על ג' ענינים אלו, בנים, ממון ושם, אנו מזכירים את ג' אבות הקדושים שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו **"ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך"**, שיזכירו את שמם, ועל ידי זה נזכה שיקיים הקב"ה גם את הפירוש הראשון, לברך את זרעו של אברהם בג' ברכות הללו בנים, ממון ושם.

הברכה הראשונה "מגן אברהם" היא כנגד אברהם אבינו

ונראה להעיר כי מה שדרש רבי שמעון בן לקיש **"בך חותמין ולא בהם"**, שיחתמו את הברכה הראשונה בשמו של אברהם **"מגן אברהם"**, מתאים להפליא למה שכתבו הקדמונים, כי ג' הברכות הראשונות של שמונה עשרה תיקנו כנגד ג' אבות הקדושים, הברכה הראשונה היא כנגד אברהם אבינו, והנה המקור לכך בדברי ה"שבלי לקט" (ענין תפלה סימן יח):

"כשניצול אברהם מאור כשדים, פתחו מלאכי השרת ואמרו ברוך אתה ה' מגן אברהם, כשנעקד יצחק אבינו על גבי המזבח ונעשה דשן, והיה אפרו מושלך על הר המוריה, מיד הביא עליו הקדוש ברוך הוא טל והחיה אותו, לפיכך אמר דוד (תהלים קלג-ג) **כטל חרמון שיורד על הררי ציון וגו', כטל שהחיה בו יצחק אבינו, מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו ברוך אתה ה' מחיה המתים. כשבא יעקב אבינו ופגע בשערי שמים והקדיש שמו של הקב"ה, מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו ברוך אתה ה' האל הקדוש"**.

על פי האמור יומתק להבין הטעם שתיקנו להזכיר בברכה הראשונה שהיא כנגד אברהם אבינו את ג' אבות הקדושים **"אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב"**, כדי לקיים בכך את ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו **"ואעשך לגוי גדול, זהו שאומרים אלקי אברהם, ואברכך, זהו שאומרים אלקי יצחק, ואגדלה שמך, זהו שאומרים אלקי יעקב"**, ולכן אנו מסיימים ברכה זו **"מגן אברהם"**, לקיים בכך גם מה שהבטיח לו הקב"ה **"והיה ברכה"** - **"בך חותמין ולא בהם"**.

ויש להוסיף תבלין לבאר לפי זה כמה דברים שתיקנו אנשי כנסת הגדולה בברכה זו הקשורים לאברהם אבינו:

א) מה שתיקנו לתאר את הקב"ה בתואר **"אל עליון"** - **"אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב אל עליון"**, כי תואר זה מתקשר לאברהם אבינו שבירכו מלכי צדק מלך שלם (בראשית יד-יט): **"ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ"**. וכן השתמש אברהם אבינו עצמו בלשון זה באומרו (שם כב): **"הרמותי ידי אל ה' אל עליון קונה שמים וארץ"**.

ב) מה שתיקנו לתאר את הקב"ה בתואר **"גומל חסדים טובים"**, הוא רמז על אברהם אבינו שהלך בדרכו של הקב"ה לגמול חסד עם הבריות, וכמו שדרשו בגמרא (סוטה יד.) מקרא שכתוב (דברים יג-ה): **"אחרי ה' אלקיכם תלכו... להלך אחר מדותיו"**.

ג) מה שתיקנו לצרף להקב"ה את התואר **"וקונה הכל"**, כי גם זה מתקשר לאברהם אבינו כמו שהזכיר מלכי צדק בברכתו: **"ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ"**.

ד) **"וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה"**. מתקשר גם כן לאברהם אבינו שהבטיחו הקב"ה בברית בין הבתרים על

הגאולה העתידה, כמו שכתוב (שם טו-יד): **"וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי"**, ודרשו במדרש (ב"ר מד-יט): **"היה לומר 'גם' מאי 'וגם', אלא 'גם' הוא מצרים 'וגם' לרבות ארבעה גלויות".**

מדוע היה חשוב לאברהם אבינו שיחתמו את הברכה רק בשמו "מגן אברהם"

אלא שעתה מוטלת עלינו חובת הביאור ליישב הפליאה הגדולה, על מה שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו **"וְהְיֵה ברכה, בך חותמין ולא בהם"**, משמע שיש בזה חשיבות גדולה לאברהם, וצריך ביאור איך יעלה על הדעת כי אברהם אבינו שהיה עניו גדול, וכמו שאמר להקב"ה (בראשית יח-כז): **"הנה נא הואלתי לדבר אל אדוני ואנכי עפר ואפר"**, היה חשוב לו שלא יחתמו את הברכה בשם כל האבות אלא רק בשמו **"מגן אברהם"**.

רחש לבי דבר טוב לבאר הענין בזה על פי הקדמה יקרה ממשנתו הטהורה של החידושי הרי"ם זי"ע ב"ספר הזכות" שכתב בכתב יד קדשו (פרשת תזריע), לפרש מה שכתוב בפרשתנו פרשת לך-לך בברית בין הבתרים (בראשית טו-א): **"אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר אל תירא אברם אנכי מגן לך".**

מפרש החידושי הרי"ם הכוונה בזה בלשון קדשו: **"וזה שאמר השי"ת לאברהם אבינו אנכי מגן לך, שיש נקודה בלב כל איש מישראל שהשי"ת הוא מגן שלא יאבד אותה, ומזה הוא** (סנהדרין מד.) **אף על פי שחטא ישראל הוא, ועל זה אנו מברכין השי"ת מגן אברהם".**

נכדו מרן ה"שפת אמת" זי"ע מרבה להביא דבר זה בשמו, ובדבריו (סוכות תרמ"ד ד"ה חג הסוכות) הוא כותב בלשון קדשו: **"ואדוני אבי זקני ז"ל היה אומר תמיד, שיש נקודה בכל איש ישראל שהקב"ה מגין עליה, ועל זה נאמר מגן אברהם, והיא נקודה אהבה הנ"ל, שעליה נאמר** (שיר השירים ח-ז) **מים רבים לא יוכלו לכבות".**

יסוד נשגב זה שיש בכל איש ישראל נקודה פנימית, מובא גם כן בספר "בוצינא דנהורא" להרה"ק הרבי ר' ברוך ממעז'ביז' זי"ע, שמפרש בזה מה שהתפלל דוד מלך ישראל (תהלים לז-י): **"ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו"**, פירוש, אפילו אם אדם מישראל הרבה לפשוע ח"ו עד שהוא בבחינת רשע, עם כל זה גם אצלו **"ועוד מעט"**, נשאר בו עוד מעט שהיא הנקודה הפנימית של הלב, **"ואין רשע"**, ששם אינו נקרא רשע כי הפגם אינו מגיע לשם, והתפלל דוד המלך לה' **"והתבוננת על מקומו"**, תתבונן נא בנקודה הפנימית שבלב **"ואיננו"**, ותראה שבנקודה ההיא אינו רשע, וכל מה שחטא אינו אלא בחיצוניות ולא מעומק הלב.

בכל ברכה ראשונה של תפלת העמידה אנו מזכירים את הבטחתו הראשונה של הקב"ה לאברהם אבינו

"ואעשך לגוי גדול, זהו שאומרים אלקי אברהם, ואברכך, זהו שאומרים אלקי יצחק, ואגדלה שמך, זהו שאומרים אלקי יעקב"

ביאור הבטחתו של הקב"ה לאברהם אבינו: "והיה ברכה", בך חותמין "מגן אברהם" ואין חותמין בכולן

חידושי הרי"ם זי"ע: "אל תירא אברם אנכי מגן לך", הקב"ה הבטיח לאברהם אבינו שיגן על הנקודה הפנימית

"ממעמקים קראתיך ה'" מהנקודה הפנימית שלא חטאה

בספר "דובר שלום" (אות רל) מביא בשם כ"ק מרן השר שלום מבעלזא זי"ע, שאמר בשלחנו הטהור בחמשה עשר בשבט לפרש הפסוק (תהלים קל-א): **"שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה'"**. כי לכאורה קשה איך מסוגל האדם להתגבר על היצר הרע שכבר שלט בו וקלקל אותו. אך העצה על כך היא שיתפלל לה' שיעורר את הניצוץ הקדוש הנקודה הפנימית שבקרבו שאין ליצר הרע שום שליטה עליה, ועל ידי זה יוכל להתגבר על היצר ולהתקרב לה'. וזהו הפירוש **"ממעמקים קראתיך ה'"**, אני קורא לה' ממעמקי הלב, מהנקודה הפנימית שבלב שאין פגם החטא מגיע לשם.

רעיון קדוש זה מבואר גם כן בספר "נאות הדשא" (ח"ג ר"ה דף קפ) מכתב יד קדשו של הגה"ק בעל "אבני נזר", הנה הדברים בלשון קדשו:

"שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה'. נראה ביאור הענין, דהנה בכלי שרת הדין אם הם טהורים כשרים וראויים לעבודה, מה שאין כן אם נטמאו אינם ראויים לעבודה, ואם עבד בהם גם העבודה נפסלת, ואם כן כשאדם חוטא ואבריו נטמאו בטומאת העבירות, אם כן איך מועילה אחר כך תשובה, הלוא אבריו טמאים ואיך יכול לעבוד בהם להקב"ה.

אך צריך לשוב באבר שלא נפגם, וזה בפנימיות הלב ועמקו, שבאמת אף אם איש ישראל חוטא לפעמים, אין החטא מעמקי הלב רק בחיצוניות, אבל הפנימיות של ישראל טובה, אם כן צריך להתחיל לשוב מזה המקום שלא נפגם, ואחר שהתשובה נתקבלה ממילא נתקנו כל האברים, וזה ממעמקים מעומקא דליבא".

וזהו שכתב ב"ישמח ישראל" (פרשת נח) לפרש הפסוק (ישעיה ו-י): **"ולבבו יבין ושב ורפא לו"**. כי שורש התשובה הוא שיתבונן החוטא עמוק בנקודה הפנימית שבלבו, ששם טמון הניצוץ האלקי שביב זיק רשפי אש שלא נכבה מעולם, ועל ידי זה יזכה להדליק האש שבלב להמשיך קדושה וטהרה גם על כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, וזהו **"ולבבו יבין"**, אם יבין היטב את עומק נקודה הפנימית שבלבבו, **"ושב ורפא לו".**

הנקודה הפנימית היא ירושה מהאבות הקדושים

אמנם כאמור מדברי החידושי הרי"ם זי"ע אנו למדים, כי השורש של הנקודה הפנימית היהודית שנשארת תמיד בתכלית השלימות בלי פגם, הוא מהבטחת הקב"ה לאברהם אבינו **"אל תירא אברם אנכי מגן לך"**, ולפי מה שיתבאר לפנינו נראה ברור, כי הן אמת שאברהם אבינו היה הראשון שבזכותו הבטיח הקב"ה דבר זה, אבל באמת כל שלושת האבות כלולים בהבטחה זו, ועל כך רמז שלמה המלך באומרו (קהלת ד-יב): **"והחוט המשולש לא במהרה ינתק".**

נקדים מה שהאריך בעל ה"תניא" ב"לקוטי אמרים" (פרק יח) לבאר דבר תמוה שנראה בשעת גזירת השמד, שאפילו קלי הדעת ופושעי ישראל שלא יכלו לעמוד בפני יצר התאוה, עם כל זאת סירבו להמיר את דתם ולהתנצר, וקידשו את השם הנכבד במסירות נפש ובקבלת יסורים באש ובמים. ולכאורה יפלא שאם לא הצליחו לעמוד בפני יצר התאוה, על אף שאין במניעתם כל כך יסורים, איך הצליחו לעמוד בפני יסורים קשים ובלבד שלא להמיר דתם.

ומבאר בעל ה"תניא" כי אצל כל איש ישראל אפילו הקל שבקלים ופושעי ישראל, טמונה בפנימיות לבו מצד נשמתו אהבה עצומה לה'

בכל התפלות אנו מברכים בברכה הראשונה "מגן אברהם", על מה שהקב"ה מגן ושומר על הנקודה הפנימית

אברהם אבינו השתוקק שיחתמו הברכה הראשונה "מגן אברהם", כדי שיגן הקב"ה על הנקודה הפנימית במדת החסד

המגיד מקאז'ניץ בשם בעל התניא: אנו מזכירים "אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב", כי כל אחד יש לו ירושה מהאבות הקדושים

ביאור חדש: מג"ן בגימטריא ג' פעמים א"ל, כי כל ג' אבות הקדושים שומרים על הנקודה הפנימית במדת החסד

למעלה מן השכל, שהיא ירושה שקיבלנו מן האבות הקדושים, ובלשון קדשו: **"והענין כי האבות הן הן המרכבה, ועל כן זכו להמשיך נפש רוח נשמה לבניהם אחריהם עד עולם... לכל אחד ואחד כפי מדרגתו וכפי מעשיו... אפילו לקל שבקלים ופושעי ישראל".**

אך מה שאנו רואים פושעי ישראל שאינם מקיימים מצוות ה', הסיבה לכך היא כי אהבה זו היא אצלם בבחינת שינה והסתרה, מכוסה בלבוש שק של עוונות ופשעים. אמנם כאשר בא אותו קל דעת לניסיון של המרת הדת וכפירה בה', כי אז מתעוררת האהבה המוסתרת בפנימיות לבו משנתה העמוקה, ומתפרצת בשלהבת אש קודש, אשר מים רבים לא יוכלו לכבות אהבתם לה', ואפילו קלי הדעת מוכנים למסור את נפשם על קדושת ה', כדי שלא לפגום ולעקור את אהבת ה' שירשו מן האבות הקדושים.

כאשר נתבונן נראה ברור שכוונתו על הנקודה הפנימית שבלב שאינה מקבלת פגם, ואפילו הרשע שקלקל בכל קומת הקדושה עדיין נקודה זו היא בתכלית השלימות, לכן כאשר רשע זה שאינו יכול לעמוד כנגד תאוות לבו, בא לידי ניסיון קשה של כפירה בה' ועבודה זרה, אז מתעוררת הנקודה היהודית הפנימית בשלהבת אש קודש, לקנא קנאת ה' צבאות ולמסור נפשו על קדושת השם.

"אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב" הנקודה הפנימית ירושה מהאבות הקדושים

וזהו שמבאר בעל ה"תניא" ב"ליקוטי תורה" (פרשת אמור) פירוש הכתוב (ויקרא כב-לב): **"ונקדשתי בתוך בני ישראל. פירוש תוך בני ישראל הוא נקודה הפנימית של הלב של כל אחד ואחד מישראל, ושם בתוך נקודה פנימית הלב ונקדשתי, להיות לבם בוער ברשפי אש ואהבה עזה, לאסתכלא ביקרא דמלכא שהוא יתברך קדוש ומובדל ואין ערוך אליו כלל".**

ולפי המבואר נקודה פנימית זו היא ירושה מהאבות הקדושים, לפי זה נשכיל להבין מה שמבאר בעל ה"תניא" ב"תורה אור" (תחילת פרשת וארא) כי מטעם זה אנו מזכירים בכל תפלה **"אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב"**, כדי לעורר נקודה פנימית זו שהיא ירושה מהאבות הקדושים, ובלשון קדשו:

"שבחינת האבות היא ירושה לבניהם אחריהם בכל דור ודור, לכל חד לפום שיעורא דיליה, ולכן אומרים אלקי אבותינו אלקי אברהם וכו', אבל שאר בחינות ומעלת הצדיקים, כגון השבטים ראובן שמעון לוי שהם ודאי בחינות אורות עליונים, יש לך אדם שאין בו כלל בחינות ומדרגות אלו, מה שאין כן בחינת האבות צריך להיות בכל אדם, שהם שורש ומקור כל נשמות ישראל".

מה נפלאים הם דברי המגיד מקאז'ניץ זי"ע ב"עבודת ישראל" על המשנה (אבות פ"ב מ"ב): **"וכל העמלים עם הצבור, יהיו עמלים עמהם לשם שמים, שזכות אבותם מסייעתן וצדקתם עומדת לעד".** ומבאר הענין על פי יסוד דברי בעל ה"תניא" הנ"ל, והנה הדברים בלשון קדשו:

"ואמר שזכות אבותם מסייעתם, כמבואר בספר תניא באריכות כי כל איש ישראל יש לו שורש הקדושה, מה שהשרישו אבות העולם הם אברהם יצחק ויעקב בזרע ישראל, והיא האהבה המוסתרת בלב כל ישראל למסור נפשו על קדושת שמו אף הריקנים שבהם. וזה שאנו אומרים אלקי אברהם וכו', הוא האלקות והקדושה שהשרישו לנו אבותינו עד סוף כל הדורות, אפס שמגודל החומריות היצר הרע מחשיך האור הקדושה ההיא, נמצא בוודאי יוכל הכל [כל אחד] **לתקן ולחזור לשורשו הקדוש".**

"מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב"

יומתק לצרף דברות קדשו של ה"ישמח משה" (סוף פרשת ויחי), שמפרש מאמר המדרש (תנא דבי אליהו רבא פרק כה): **"שכל אחד ואחד מישראל חייב לומר, מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב".** על פי מה שכתב ה"אור החיים" הקדוש (פרשת קרח) לבאר מה שכתוב במחלוקת קרח ועדתו (במדבר טז-א): **"ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי".**

ומפרש בגמרא (סנהדרין קט:) הטעם שלא נזכר גם כן בן יעקב: **"יעקב ביקש רחמים על עצמו, שנאמר** (בראשית מט-ו) **בסודם אל תבוא נפשי ובקהלם אל תחד כבודי, בסודם אל תבוא נפשי, אלו מרגלים, ובקהלם אל תחד כבודי, זה עדת קרח".** וצריך ביאור איזו תועלת יש בכך שלא נזכר שמו של יעקב, שהרי בכל אופן ברור לכל שהיה מבני בניו של יעקב.

וביאר ה"אור החיים" הענין בזה כי יעקב אבינו שכלול מכל ג' האבות הקדושים הוא שורש נשמות ישראל, לכן ביקש יעקב רחמים שלא יזכר שמו בעדת קרח, כדי שהפגם של קרח לא יגיע גם בשורש נשמתו מיעקב ראש האילן הקדוש, כי אם הפגם היה מגיע עד ראשית השרשרת שורש נשמת יעקב, שוב לא היה יכול לקבל תיקון אפילו בתשובה וגיהנם, ובלשון קדשו: **"וזו היתה תפלתו של יעקב, שלא יגיע כח החטא עד עיקר השורש שביעקב, ולא ינתק חבל הכסף מעיקרו, ויש תקוה לאחריתם".**

על פי האמור מפרש ה"ישמח משה" מה שאמר דוד המלך (תהלים מט-כ): **"תבוא עד דור אבותיו עד נצח לא יראו אור".** כי כל זמן שהפגם של העוונות לא הגיע עד שורש האבות הקדושים שבנפש האדם, עוד יש לו תקוה לתקן הכל בתשובה, אבל אם חס ושלום **"תבוא עד דור אבותיו"**, שהפגם יגיע עד הדור של האבות הקדושים שבשורש נשמתו, **"עד נצח לא יראו אור"**, שוב אין לו תקוה כיון שגם השורש נפגם.

לפי זה אומר ה"ישמח משה" גם להיפך, שאם אדם זוכה להתעלות בקדושתו על ידי שעוסק בתורה ובמעשים טובים במדרגה גדולה, הרי הוא זוכה להאיר את נשמתו שתתחבר יותר עם שורש הקדושה של האבות הקדושים, ועל ידי זה הוא זוכה לקבל מהם הארה גדולה של קדושה, ובלשון קדשו:

"והנה ידיעת הפכים בשוה, וכל שכן דמדה טובה מרובה, אם כן מעשים טובים כל מה שמגדילים יותר, הולכים ומאירים יותר בעומק השורש. וזה ברור לדעתי דאם מגיע בהארה לשורש האבות, אז מתעורר קדושה מהשורש קדושת ישראל באור ישר ואור חוזר על אור נפש רוח נשמה שלו ואז נרגש לו בפרטיות, והיינו מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי, רצונו לומר שיאיר עד שם, אז יאמר נא ישראל בית יעקב לכו ונלכה באור ה'".

וזהו ביאור דברי התנא דבי אליהו: **"שכל אחד ואחד מישראל חייב לומר, מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב"**, פירוש כל אחד ואחד מישראל חייב להתעלות בתורה ובמצוות עד שיגיע במעשיו להאיר ולהתחבר עם שורש האבות הקדושים אברהם יצחק יעקב שבנשמתו, כי על ידי זה יתעורר בו אור גדול וקדוש משורש האבות הקדושים להאיר לנשמתו לעבוד את ה' ביראה ובאהבה. אלו דבריו הקדושים.

"והייתם לי סגולה מכל העמים" נקודת סגול רמז על שלושת האבות

יומתק לרמז ענין זה בפרשת יתרו במה שאמר הקב"ה לישראל כהקדמה לקראת מתן תורה (שמות יט-ה): **"ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש"**, וכתב ב"שם משמואל" (פרשת נצבים שנת תרע"ו) בשם הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע: **"והייתם לי סגולה כמו נקודת סגול, דאפילו אתה מהפכה לכל צד תישאר בתמונתה".**

לפי האמור יש לומר שהקב"ה רמז בכך, שהקשר בין ישראל לאביהם שבשמים הוא יותר מכל העמים, מפאת היותם עם **"סגולה"**, שיש בתוכם הנקודה הפנימית, שהיא נקודת **"סגול"** הכלולה משלש נקודות הרומזות על האבות הקדושים, כי שתי הנקודות העליונות ימין ושמאל, הן רמז על אברהם שמדתו חסד מימין ועל יצחק שמדתו גבורה משמאל, ואילו הנקודה התחתונה שעומדת באמצע בין שתי הנקודות העליונות היא רמז על יעקב שמדתו תפארת הכלולה מחסד ומגבורה, ועל נקודת סגול זו שהיא שורש נשמות ישראל מג' האבות הקדושים נאמר: **"והייתם לי סגולה מכל העמים".**

וזהו שכתוב (דברים יד-ב): **"כי עם קדוש אתה לה' אלקיך ובך בחר ה' להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה"**. ופירש רש"י: **"כי קדוש אתה, קדושת עצמך מאבותיך, ועוד ובך בחר ה'"**. הכוונה בזה כי מה שזכינו להיות לו לעם **"סגולה"** בבחינת נקודת סגול הכלולה מג' נקודות כנגד ג' האבות, הוא מצד היותנו עם קדוש שקדושתנו היא מאבותינו, ואפילו אם נפל איש ישראל ח"ו ברשת היצר אין הפגם מגיע לשם, ועל זה נאמר (קהלת ד-יב): **"והחוט המשולש לא במהרה ינתק".**

"אל תירא אברם אנכי מגן לך" מג"ן בגימטריא ג' פעמים א"ל

בדרך זו במסילה נעלה לבאר הטעם שהיה חשוב כל כך לאברהם אבינו, שיחתמו את הברכה הראשונה רק בשמו וכמו שהבטיח לו הקב"ה **"והיה ברכה, בך חותמין ולא בהם"**, על פי מה שגלוי וידוע בכל הספרים הקדושים, ומקור הדבר בזוהר הקדוש (פרשת תרומה קעה:) שהאבות הקדושים עבדו את ה' כל אחד לפי מדתו, אברהם אבינו במדת החסד, יצחק אבינו במדת הגבורה, יעקב אבינו במדת תפארת הכלולה מחסד ומדין.

לפי זה נראה שמטעם זה השתוקק אברהם אבינו כל כך, שיחתמו ישראל את הברכה הראשונה בכל תפלות העמידה רק בשמו **"מגן אברהם"**, כדי שיגן הקב"ה על הנקודה הפנימית של כל ישראל במדת החסד לפנים משורת הדין, אפילו אם אין האדם ראוי לשמירה מצד הדין.

חשבתי דרכי להוסיף רמז נכבד לבאר הטעם שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו לשמור על הנקודה הפנימית במילת **"מגן"** באומרו **"אנכי מגן לך"**, וכן במה שאנו מסיימים את הברכה **"מגן אברהם"**, על פי מה שמבואר ב"שער הכוונות" לרבינו האריז"ל (כוונת העמידה דרוש ב דף לג טור א) בכוונת **"מגן אברהם"**, כי **מג"ן** בגימטריא ג' פעמים שם **א"ל.**

לפי האמור יש לבאר הענין בזה על פי הידוע כי שם **א"ל** הוא מדת החסד, כמו שכתוב (תהלים נב-ג): **"חסד אל כל היום"**. ויש לומר כי מטעם זה בירך מלכי צדק מלך שלם את אברהם אבינו: **"ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ"**, כי זכה לעורר בעולם את מדת החסד של הקב"ה משם **א"ל.**

אברהם אבינו השתוקק שגם יצחק ויעקב יסכימו לשמור על הנקודה הפנימית במדת החסד

נקדים עוד מה שהביא ב"דגל מחנה אפרים" (פרשת וירא ד"ה או יאמר וירא) בשם זקינו הבעש"ט הקדוש זי"ע, כי הבית דין של מעלה הם אברהם יצחק ויעקב, ובלשון קדשו: **"וכמו ששמעתי בפירוש מן אדוני אבי זקני נשמתו עדן זלל"ה כי אברהם יצחק ויעקב הם תלת דיינים".**

מעתה יש לומר כי מטעם זה השתוקק אברהם אבינו שיחתמו את הברכה הראשונה רק בשמו **"מגן אברהם"**, כדי שיזכה להשפיע גם על יצחק ויעקב ללכת בדרכו, שגם הם יסכימו להגן על הנקודה הפנימית של איש ישראל במדת החסד, וכך יתקיים פסק זה לעולמי עד בבחינת **"והחוט המשולש לא במהרה ינתק"**. הנה כי כן זהו שאמר הקב"ה **"אל תירא אברם אנכי מגן לך" - מג"ן** דייקא בגימטריא ג' פעמים **א"ל**, לרמז בכך שכל שלושת האבות הקדושים יסכימו להגן על הנקודה הפנימית במדת החסד משם **א"ל.**

שמחתי למצוא סימוכין לכך ב"זרע קודש" להרה"ק מראפשיץ זי"ע (פרשת לך לך) שמבאר סוד הכתוב **"אנכי מגן לך"** בלשון קדשו:

"וזהו שאמר לו השי"ת אנכי מגן לך, מג"ן גימטריא ג' פעמים א"ל, שבחינת אברהם היה חסד, וכתיב חסד א"ל, ובאמת בחינת החסד שלו כלול גם ביצחק ויעקב כנ"ל, ששלשה אנשים נצבים עליו, ולכן אמר לו השי"ת אחר שהכה את המלכים שנתלבש במדת הגבורה, והכל מחמת אהבתו יתברך נכלל גם כן במדת גבורה להתגבר על שונאי ה', ומכיון שהיה במדת גבורה בא ליראה גדולה מאד, ולכן אמר לו אל תירא אברם... והראה לו השי"ת איך שמדתו כלול גם כן ביצחק ויעקב, וזהו שנאמר אנכי מגן לך, מג"ן גימטריא ג' פעמים א"ל".

שבילי דרקיעא

"וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי"

שכינה מדברת מגרונו של משה רבינו שיוכל לומר אותיות ד"ן משם אדנ"י

בפרשתנו פרשת לך לך (בראשית טו-יד): "**וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי**. פירש רש"י "**דן אנכי בעשר מכות**". ונראה לפרש על פי מה שביאר רבינו האריז"ל ב"לקוטי תורה" (פרשת בשלח בד"ה כי יד) וב"ספר הליקוטים" (פרשת שמות ד"ה ויאמר בי אדני) מה שביקש משה מהקב"ה (שמות ד-יג): "**ויאמר בי אדני שלח נא ביד תשלח**". כי בשם **אדנ"י**, ב' אותיות **ד"ן** הן דינים גמורים, וב' אותיות **א"י** המקיפות את האותיות **ד"ן** הן רחמים, כי הן ב' האותיות הראשונות מב' שמות **א'היה י'קוק** הממתיקות את הדין של אותיות **ד"ן**.

והנה ידוע כי המכות במצרים היו נגוף ורפוא, נגוף למצרים שהביא עליהם המכות, ורפוא לישראל שנמשך מהם רחמים לישראל, כמו שכתוב (ישעיה יט-כב): "**ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא**". ומבאר האריז"ל כי למצרים היה נגוף באותיות **ד"ן**, ולישראל היה רפוא באותיות **א"י**. וזהו שאמר הקב"ה "**וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי**", שאמשיך עליהם את הדין באותיות **ד"ן**.

אולם מתחילה מצד גלות השכינה היה פירוד בשם **אדנ"י** בין אותיות **נ"א** לאותיות **י"ד**, לכן כשהגיע הזמן להביא המכות על המצרים התפלל משה: "**בי אדני שלח נ"א בי"ד תשלח**", תצרף ב' אותיות **נ"א** עם ב' אותיות **י"ד** להשלים ד' אותיות **אדנ"י**, כדי להמשיך הדין על המצרים מב' אותיות **ד"ן** ורחמים על ישראל מב' אותיות **א"י**.

ונראה כי דברי האריז"ל הללו הם המקור, למה שהביא המקובל האלקי רבי אברהם גאלאנטי זצ"ל בספר "קול בוכים" (איכה ב-ה):

"**ושמעתי ענין נאה כיוצא בזה במה שאמר הכתוב שלח נ"א בי"ד תשלח, שהכוונה ששם זה של אדנ"י גלה למצרים, כמו שאמרו ז"ל** (מגילה כט.) **גלו למצרים שכינה עמהם, ובהיותם בגלות היו נפרדות** [אותיות אדנ"י] **איש מעל אחיו, אמר משה להקב"ה, רבונו של עולם שלח נ"א, שלח אותיות נ"א של אדנ"י, בי"ד דהיינו יו"ד דל"ת, וישתתפו ארבעתן כאחד, וישתתף הדל"ת בנו"ן ויעשה ד"ן. וזהו דן אנכי, וישתתף האל"ף ביו"ד שהם רחמים, ויהיה דן למצרים וא"י לישראל. וזהו ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא, נגוף למצרים באותיות ד"ן ורפוא לישראל באותיות א"י".

מקור הדבר בתיקוני זוהר

ויש להעיר כי מצינו מקור נפלא לדברי האריז"ל בתיקוני זוהר (תיקון סט קיד.), שמבאר שם סוד הכתוב (בראשית ד-ט): "**ויאמר ה' אל קין אי הבל אחיך**". רמז הקב"ה בכך הסיבה שלא הציל את הבל מהריגתו של קין, כי הבל פגם שהפריד משם **אדנ"י** ב' אותיות **א"י** שהן מב' שמות **א'הי"ה י'קו"ק**, ונשארו ב' אותיות **ד"ן** שהן הדין בלי המתקה.

וזהו סוד הכתוב (שם י): "**ויאמר מה עשית קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה**". מדקדק התיקונים: "**מאי דמי, דם מבעי ליה, אלא מאי דמי ד"ן, כחושבן דמ"י, ודא איהו ד"ן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול**". הרי מבואר בדברי התיקונים כי זהו סוד: "**וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי**", היינו בב' אותיות **ד"ן** משם **אדנ"י**.

וכתב בהגהות "אור ישראל" על התיקוני זוהר (שם) מהמגיד הקדוש מקאזניץ זי"ע, כי מאמר זה בתיקוני זוהר הוא מקור לדברי הרמב"ן [ונמשך אחריו רבינו בחיי] על הכתוב (שמות ג-יג): "**ויאמר משה אל האלקים הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרתי להם אלקי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם**". והזכיר לו הקב"ה בתשובתו שני שמות, השם הראשון הוא **אהי"ה** (שם יד): "**ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם**". השם השני הוא **הוי"ה** (שם טו): "**ויאמר עוד אלקים אל משה כה תאמר אל בני ישראל ה' אלקי אבותיכם אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב שלחני אליכם**".

וביאר הרמב"ן (שם) כי ב' שמות **אהי"ה הוי"ה** הם מדת הרחמים שעמדו לימין משה כדי שיעשה לישראל אותות ומופתים, והוסיף כי ב' אותיות **א"י** בשם **אדנ"י** בתחילתו ובסופו הן המתקה לאותיות **ד"ן** שבאמצע שהן מדת הדין וז"ל: "**ונלקחו שתי האותיות האלה האל"ף והיו"ד משני השמות הקדושים** [א'הי"ה י'קו"ק], **ונכתבו תחילה וסוף בשם הנכתב ונקרא באל"ף דל"ת** [השם אדנ"י], **להורות כי הוא אצילות מן הראש ועד הסוף ומדת הדין באמצע כי שמי בקרבו**".

משה רבינו הזכיר את השם הוי"ה בכתיבתו ובקריאתו אדנ"י

לפי זה אמינא מילתא חדתא על מה שצווה הקב"ה למשה לומר לפרעה בכל המכות: "**כה אמר ה'**", כי הן אמת שהזכיר לפני פרעה את השם **הוי"ה**, שהרי על כך אמר לו פרעה (שמות ה-ב): "**מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל לא ידעתי את ה'**", אולם יחד עם השם **הוי"ה** הזכיר משה גם את השם **אדנ"י**, שממנו באו המכות על המצרים, כמו שהבטיח הקב"ה: "**וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי**" - בשתי אותיות **ד"ן** משם **אדנ"י**.

תמכתי יתדותי בדברי רבינו האריז"ל ב"שער הפסוקים" (פרשת וארא אות ז), שמבאר שם כי עשר המכות יצאו מן המדה העשירית מלכות הכלולה

שבילי הרקיעא

מעשר ספירות שהיא שם **אדנ"י**. לפי זה נשכיל להבין מה שהאריך ב"שערי אורה" (שער ג-ד) שהקב"ה נלחם לישראל במצרים בשם **אדנ"י**, והוסיף על זה:

"ומה שהזכיר הוי"ה במלחמת מצרים ואיננו מזכיר אדנ"י בפירוש, כבר הודענוך כי כל השמות כלולים בשם הוי"ה, וכל שם ושם ידוע מהו מלאכתו, וכשהוא אומר הוי"ה נלחם להם במצרים, ידוע כי הוא סוד ה' אחרונה של שם הוי"ה, והיא הלוחמת מלחמות הוי"ה ונקראת אדנ"י".

יומתק לצרף מה שרמז הגה"ק רבי יוסף חיים מבבל זצ"ל ב"עוד יוסף חי" (חלק הדרוש פרשת ויגש ד"ה והענין הוא), כי מטעם זה נקראו העונשים על פרעה והמצרים בשם מכות, כי **מכ"ה** בגימטריא שם **אדנ"י** שהוא המלכות שממנה יצאו כל המכות, בלשון קדשו:

"ידוע שכל דין ועונש ויסורין, הן גלות ושעבוד, הן דבר אחר, הכל נעשה על ידי ספירת המלכות, ששם הוא שם אדנ"י בסוד (נדרים כח.) **דינא דמלכותא דינא, והיינו דינ"א אותיות אדנ"י, וכמו שביאר רבינו האר"י ז"ל בעשר מכות, שכולם יצאו מן בחינת המלכות מעשר ספירות שיש בה, ופרט אותם אחת לאחת בשער הפסוקים יעויין שם. ואמרתי בס"ד רמז נכון בזה, כי שם אדנ"י שהוא במלכות מספרו עולה ס"ה כמנין מכ"ה, רמז שכל מכה ומכה משם יוצאה ובאה".**

"כבד פה וכבד לשון" אותיות השיניים והלשון

בדרך זו במסילה נעלה לבאר מה שסירב משה רבינו ללכת בשליחותו של הקב"ה להוציא את ישראל ממצרים בטענה (שמות ד-י):

"ויאמר משה אל ה' בי אדני לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשום גם מאז דברך אל עבדך כי כבד פה וכבד לשון אנכי". נקדים מה שידוע כי יש ה' מוצאות הפה שיוצאים מהם כ"ב האותיות, אותיות הגרון הן **אחה"ע**, אותיות החיך **גיכ"ק**, אותיות הלשון **דטלנ"ת**, אותיות השיניים **זסשר"ץ**, אותיות השפתיים **בומ"ף**. הנה כי כן יש לחקור איזו מן האותיות לא היה יכול משה לבטא.

ובכן הנה מה שמצינו בענין זה חידוש גדול מרבינו חננאל כפי שהביא רבינו בחיי (שם): **"וכתב רבינו חננאל מה שהזכיר שני דברים כבד פה וכבד לשון יורה, כי משה רבינו לא היה צח הדיבור באותיות זשרס"ץ שהן אותיות השיניים, זהו שאמר כי כבד פה, גם לא באותיות הלשון שהם אותיות דטלנ"ת, ועל זה אמר וכבד לשון".**

נפלא לצרף מה שמצאתי בענין זה מרגניתא טבא ב"זרע קודש" מהמקובל האלקי רבי משה מפראג בעל "ויקהל משה" (דף ד:), שכתב שם דבר זה שמשה רבינו לא היה יכול לומר אותיות הלשון והשיניים, והוסיף כי שאר האותיות שהיה יכול לומר, דהיינו אותיות הגרון **אחה"ע** ואותיות החיך **גיכ"ק** ואותיות השפתיים **בומ"ף** בגימטריא **מש"ה**, וזה פלא גדול.

מעתה יש לומר כי משה רבינו ידע בגודל השגתו, שהקב"ה רוצה להביא על המצרים את עשר המכות מעשר ספירות של המלכות שהיא שם **אדנ"י**, אולם מאחר שהיה **"כבד לשון"** ולא היה יכול לומר אותיות הלשון **דטלנ"ת**, נמצא שלא היה יכול לומר מן השם **אדנ"י** רק ב' אותיות **א"י**, אבל ב' אותיות **ד"ן** לא היה יכול לומר להמשיך המכות על המצרים.

וזהו פירוש הכתוב: **"ויאמר משה אל ה' בי אדני"**, הזכיר **"אדני"** שהוא אותיות השם **אדנ"י** שהיה צריך להזכיר כדי להביא המכות על המצרים, ועל כך אמר **"לא איש דברים אנכי"**, אינני מסוגל להביא **"דברים"** שהם דינים קשים [בניגוד לאמירה שהיא לשון רכה מדת הרחמים], **"כי כבד פה וכבד לשון אנכי"**, ואינני יכול לומר אותיות השיניים ואותיות הלשון, ואם כן לא אוכל לומר ב' אותיות **ד"ן** משם **אדנ"י** להמשיך הדין על המצרים.

ויש להוסיף פרפרת במה שאמר משה **"בי אדני"**, כי ישנן כ"ב אותיות התורה, ומאחר שלא היה יכול לומר את אותיות השיניים **זסשר"ץ** ואותיות הלשון **דטלנ"ת**, נמצא שלא היה יכול לומר י' אותיות, ונשארו רק י"ב אותיות שהיה יכול לומר. וזהו שאמר **ב"י** אדוני, איני יכול לומר רק י"ב אותיות, ורמז עוד באומרו **"בי אדני"** - תסתכל בי בשמי **מש"ה** שעולה כמספר ג' מוצאות הפה **אחה"ע גיכ"ק בומ"ף** שהן י"ב אותיות שאני יכול לבטא, **"כי כבד פה וכבד לשון אנכי"**, ואינני יכול לומר את ה' אותיות השיניים וה' אותיות הלשון.

על כך השיב לו הקב"ה (שם יב): **"ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך והוריתיך אשר תדבר"**. רמז לו הקב"ה שהוא יהיה עם פיו של משה לומר את כל האותיות שהוא לא יוכל לומר, כי השכינה היתה מדברת מתוך גרונו של משה. הנה כי כן יאירו עינינו להבין מה שאמר הקב"ה **"וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי"** - כלומר אותיות **ד"ן** משם **אדנ"י** אנכי הוא שאומר אותם. וזהו שפירש רש"י **"דן אנכי בעשר מכות"**, שבאו מב' אותיות **ד"ן** משם **אדנ"י**.

תודתנו וברכתנו נתונות לאלו שנדבו את הוצאת הגליון לזיכוי אחינו בני ישראל

משפחת מהדב הי"ו – לעילוי נשמת אמם האשה החשובה מרת לאה בת וירג'ני ע"ה